

Mūsų kultūros paveldas

BOBRIŠKIO CERKVĖ

Bobriškio kaime (Kriaunų sen., Rokiškio r.), gražioje vietoje, visai šalia Sartų ežero stovi unikalus 19 a. medinės architektūros paminklas, sentikių maldos namai – Bobriškio cerkvė (žr. nuotr.). Sentikiai iš Rusijos čia atsikėlė prieš 300 metų. Sentikių masinės emigracijos pradžia į Lietuvos Didžiąją kunigaikštystę laikomi 18 a. antrasis ir trečiasis dešimtmetis. Pagrindiniai rusų emigracijos motyvai buvo šie: religinis persekiojimas ir sentikių diskriminavimas Rusijoje; socialinė valstiečių priespauda. Sentikių emigraciją į Lietuvos Didžiąją kunigaikštystę taip pat skatino lietuviškosios vyriausybės, vietos dvarininkų bei Katalikų Bažnyčios religinis pakantumas jų atžvilgiu.

Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje dominavo sentikių išeiviai iš Pskovo, Novgorodo bei Tverės gubernijų.

Sentikių kūrimosi pradžia Lietuvoje – 1679 m., kai, anot Degučių metraščio, čia įsikū-

Sentikių kultūros paminklas – Bobriškio cerkvė.

Normantės Ribokaitės nuotr.

rė pirmasis sentikių emigrantas – Trofimas Ivanovas. Pirmieji žinomi sentikių maldos namai dabartinėje Lietuvos teritorijoje buvo įkurti 1710 m. Puščios (Girelės) kaime (Rokiškio r.). Ši data laikoma Lietuvos sentikių Bažnyčios įkūrimo pradžia. Iš Puščios kaimo šie maldos namai

1819 m. buvo perkelti į kaimyninį Bobriškio kaimą. Valdant carui Nikolajui I, suintensyvėjo sentikių persekiojimas Lietuvoje. 19 a. pradžioje buvo uždarytos visos kitos regiono cerkvės, tačiau Bobriškio (iki 1819 m. Puščios) bendruomenė ir jos šventykla nebuvo uždarytos. Matomai toli

nuo gyvenviečių, Sartų ežero pusiasalyje, įsikūrusi šventykla nepatraukė Rusijos valdininkų ir sinodinės cerkvės šventikų ypatingo dėmesio. Bobriškis tapo vienu iš svarbiausių religijos centru Šiaurės Lietuvoje. Cerkvės architektūra – būdinga Šiaurės Rusijos barokinių medinių cerkvių architektūrai, tačiau nėra abejonių, kad tas statybos tradicijas įtakojo vietinės tradicijos, dėl to ši cerkvė laikytina vienu iš įdomiausių religinių statinių Kriaunų apylinkėse, turinčių didelę istorinę ir kultūrinę vertę. 2007 m. rugsėjo 27 d. Bobriškio cerkvė Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus įsakymu paskelbta valstybės saugoma ir įrašyta į Kultūros vertybių registrą.

Lietuvos sentikių bažnyčia pernai paminėjo sentikystės įsitvirtinimo Lietuvoje 300 metų jubiliejų. Į Bobriškio maldos namų jubiliejų suvažiavo aukšti kaimyninių valstybių dvasininkai: Rusijos sentikių pomorų bendruomenės vicepirmininkas Vladimiras Šamarinas iš Sankt Peterburgo, Baltarusijos sentikių vadovas Aleksandras Belovas, Rygos sentikių dvasininkas (nastavnikas), mūsų krašto sentikiai, svečiai iš Panevėžio,

Švenčionių, Vilniaus rajonų bei Latvijos. Tikinčiuosius į pamaldas sentikiai kvietė specialiu ritmu mušdami geležies luitą, pakabintą maldos namų balkonėlyje. Tikinčiųjų susirinko tiek, kad į nedidelę Bobriškio maldyklą visi netilpo.

Sentikių bendruomenė, gyvendama Lietuvoje, išsaugojo ištikimybę tradiciniam pamaldumui ir savitam gyvenamosios būdai. Į Lietuvą jie atvežė ne tik unikalias tradicijas, bet ir ikonas, knygas senąja bažnytine slavų kalba. Maldos namai buvo kiekvienos sentikių bendruomenės dvasinis centras. Naujakuriai, šio tikėjimo išpažinėjai, Lietuvos kaimuose pirmiausia statydavo ir puošdavo maldyklą, o ne savo pirkias.

Šiuo metu Bobriškio maldos namuose iškilmingos pamaldos vyksta tik ypatingais atvejais. Kitados gausi šio kaimo tikinčiųjų bendruomenė nyksta: parapijoje likę tik keli garbaus amžiaus sentikiai.

Atvykę į Bobriškio kaimą nepasigailėsite. Sentikių kultūros paminklas – Bobriškio cerkvė, tikrai paliks neišdildomą įspūdį.

Saulius MAŽIULIS
Sartų regioninio parko direktorius

Mūsų kultūros paveldas

Jaurai buvo tremties mirties ir išlikimo kaimas

Kai XV a. pradžioje Alantos dvarą valdė Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto brolio Zygmanto Kęstutaičio vyrai, į Alantą atvažiuo aukšto rango bajorai nuo Pskovo, Novgorodo ar kitų Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės vietų. Jie išėjo medžioti. Vaikščiojo, šaudė. Ir nušovė. Bet kai su grobiu medžiotojai grįžo į dvaro rūmus, vieno pono nebuvo. Kilo triukšmas. Tarnai su šunimis šoko ieškoti!..

Rado bajorą įklampusį iki juosmens brūzgynuose. Aplinkui buvo didžiulė, burbsinti klampynė. Ištraukė poną ir parvežė dvaran. Nuo to laiko niekas nėjo ton pusėn. Didelį klampų žemės plotą pavadino Jauromis. Daug metų užpelkėjusiose balose kurkė varlės, veisėsi gyvatės. Toks padavimas yra apie Jaurus.

Nei Astikai, nei Batorai, nei Radvilos, nei kiti didikai, kurie šeiminkavo Alantos krašte, į Jaurų varlynus ir gyvatynus nekėlė kojos. Deja,

Jaurų buvo Alantos miestelis. Kaimo laukai nutįso nuo kelio į Skiemonis iki kelio į Zemaitkiemį. Šalia buvo Kazlų, Viteliškių, Laičių, Duobių ir kiti kaimai.

Nelengvas buvo Jaurų kaimo žmonių gyvenimas. Žemė prasta, įmirkusi. Anot jauriečių gyvenimą gerai ži-

nančio Vytauto Grigaravičiaus, kai Antakščių, Kalvių, Klabinų ar kitų kaimų laukuose javai jau žaliuodavo, Jaurų kaimo žmonės juos vos pradėdavo sėti. Ir reikėjo skubėti, nes kai dirva sudžiūsta, jos joks plūgas, jokios akėčios neįveikia. Drėgną vasarą bulvės supūdavo.

Visiems patinka gavinantis vanduo iš Jaurų šulinio.

102 metus išgyvenęs Kazys Baranauskas (dešinėje).

viskas pasikeitė, kai Alantos dvare nuo 1828 m. ėmė viešpatauti žiaurus ponas iš kunigaikščių Pacų giminės Tadeušas Pac Pamarneckis. Jis su baudžiauninkais elgėsi blogiau negu su gyvuliais. Juos mušė, kankino, prievartavo.

Kai baudžiauninkas Grigaravičius pasipriešino ponui, kuris prilupo žmogų rykštėmis, jį nuvarė į Jaurų pelkyną ir pasakė:

- Išsikirk krūmus, susirėšk pašiūrę, susikask žemę, pasisodink bulvių... ir gyvenk.

Netrukus į Jaurus Pac Pamarneckis ištrėmė Baranauską, Kazlą, Ylą ir kitus jam neįtikusius, prieštaraujančius asmenis. Jie kirto krūmus, statėsi trobeles, kūrė kaimą. Tarp Alantos dvaro rūmų ir

Bet darbštūs ūkininkai nebadavo. Kasė griovius, sausino dirvas, sėdavo nemažai linų, kurie davė geras pajamas.

Panašiais pavadinimais kaimų Lietuvoje yra ir daugiau: Jaurų (Jaurai) kaimai Alantos ir Giedraičių seniūnijose, Jauros – Degučių s. (Zarašų r.), Jūžintų s. (Rokiškio r.), Švenčionių s., Jauros I ir Jauros II Luokesos s. (Molėtų r.). Kur žemė prasta, pažliugusi, ten kaimai gavo Jaurų pavadinimus.

Tačiau darbštūs Kazlai, Baranauskai, Grigaravičiai,

Ylos, Ylonys, Skripkos, Novruckai ir kiti Jaurų žmonės įrodė, kad ir įmirkusiose, užpelkėjusiose žemėse galima neblogai gyventi.

Jaurų kaime ypač daug gyveno Kazlų. Jų paplitimui įtakos turbūt turėjo tai, kad šalia Jaurų buvo didelis Kazlų kaimas, kuriame gyveno daug žmonių tokiomis pavardėmis. Pradėjo kartotis Jauruose ne tik Kazlų pavardės, bet ir vardai. Tėvai savo sūnus krikštijo savo ar senelių vardais. Kad skirtų, apie kurį Kazlą kalbama, ėmė juos

Jauriečiai pagerbia mirusiuosius Alantos kapinėse.

Trys Jaurų kaimo žmonių kartos.

vadinti mažybiniais vardais. Buvo Kazlas Juozelis, Kazelis, Staselis...

Jaurų kaime Kazlų giminėje užaugo Bronius Kazlas. Jo tėvas, kurį, berods, dėl mažo ūkio vadino Staseliu, buvo geras ūkininkas. Todėl ir Broniuškas nuo pat mažens susidomėjo žemdirbyste. beveik prieš 60 metų (1954 m.) jis baigė Alantos vidurinę mokyklą ir daug nesvarstęs ėmė studijuoti agronomiją Kauno žemės ūkio akademijoje (dabar A. Stulginskio universitetas). Dirbo kolūkiuose. Deja, dėl nestandartinio Broniaus mąstymo kai kuriems komunizmo kūrėjams jis nepatiko. Mat jame atsivėrė filosofo talentas. Jis kalbėjo apie žmogaus sielą, dvasinį gyvenimą...

Parašė ir, pasivadinęs Bronislovu Kilkiljeru, 2003 m. išleido filosofinį veikalą „Dalinkimės žmogaus tikrovės vaizdavimui gamtos problemų išsprendimo kryptimi“. Bronius Kazlas – gamtos vaikas. Dirbdamas Ignalinos rajone jis rūpinosi ne tik agronomijos reikalais, bet ir Aukštaitijos nacionaliniu parku. Be to, jis padarė čia didelį darbą – surinko senovinės bitininkystės reikmenis, avilius (kelminius, drevinius, šiaudinius ir kt.) ir Stripeikių kaime prie Utenos rajono ribos įkūrė Bitininkystės muziejų.

Broniaus Kazlo tėvų sodyboje dabar gyvena irgi agronomas Jonas Skripka. Ūkininkauja. Sodyba gerai prižiūrima. Bronius iš Ignalinos krašto atvažiuoja į gimtąjį Jaurų kaimą, bendrauja su alantiškiais.

Humoro, teatro mėgėjai pažįsta linksmą aktorį Rolandą Kazlą. Nors jis augo Molėtuose, bet jo šaknys irgi Jauruose. Čia yra tušti Rolando tėvų namai. Jis atvažiuoja, prižiūri, remontuoja sodybą.

Iš Jaurų kaimo yra kilę Vytautas ir Gediminas Grigaravičiai, kurių senelis ar

(Nukelta į 6 psl.)

(Atkelta iš 5 psl.)

prosenelis buvo atitremtas į plyną lauką. Šių vyrų tėvas buvo 1918 m. Lietuvos savanoris, kariavo su lenkais prie Giedraičių ir Širvintų. Vėliau buvo pasienio sargybiniu prie lenkų okupuotos Lietuvos demarkacinės sienos Švenčionėlių, Labanoro, Saldutiškio, Linkmenų krašte, užėmė policininko pareigas prieš sovietinę okupaciją (1938-1939 m.) Joniškyje, Molėtuose. Jo sūnus Vytautas daug metų gyveno Utenoje (mirė 2012 m.). Jis buvo matematikos mokytojas. Direktoriavo pagrindinėse mokyklose Dusetų, Užpalių, Alantos krašte. Ypač domėjosi gimtuoju

Ona, Antanas, Aldona ir Jonas Kazlai, Benediktas Grigas (dešinėje).

Jaurai buvo tremties mirties ir išlikimo kaimas

Stasys Kazlas, vadintas Staseliu (dešinėje), su iš Jaurų kilusiais miestiečiais.

Jaurų kaimu, bendravo su iš šio krašto kilusiais žmonėmis, buvo karštas tautos patriotas. Brolis Gediminas gyvena Vilniuje, kuris irgi nepamiršta savo tėvų ir senelių gimtųjų vietų Jauruose, nors ten jų jokių namų nėra išlikę.

Ištikimiausias savo gimtajam Jaurų kaimui buvo Kazys Baranauskas, kuris čia gyvenęs daugiau kaip 100 metų. Šeimoje buvo 3 broliai ir 4 seserys. Jų tėvas buvo Alantos krašto miškų urėdas. Kazio brolis Stasys Baranauskas irgi augo Jauruose, vėliau gyveno gretiname Laičių kaime. Trečiasis brolis Juozapas buvo 1918 m. Lietuvos savanoris, kariavo su lenkais, pateko nelaisvėn ir dingo be žinios. Viena iš seserų Zofija Baranauskaitė buvo ištekejusi už Karvelio. Gyveno Klevėnų kaime (Anykščių r.) kaimynystėje su Utenos miesto garbės

piliečiu, nusipelnusiu mokytoju Ropulu Salteniu. Zofija su vyru užaugino dukrą Liudviką (gyvena Molėtuose) ir sūnų Stasį - ilgametį Utenos miesto gyventoją. Zofija Karvelienė senatvėje gyvendama pas dukterį Molėtuose, negalėjo pamiršti Jaurų kaimo.

Kazys Baranauskas, Zofijos brolis, visą gyvenimą paaugojo gimtajam Jaurų kaimui. Jis buvo Alantos krašto patriotas. Apie 70 metų giedojo Alantos šv. Jokūbo bažnyčios chore. Buvo vienišas. Vedė 72 metų. Paliukuonių nesusilaukė, bet užaugino žmonos, kuri buvo našlė, dukterį. Nesirgo, negulėjo ligoninėje. Mirė eidamas 102 – uosius metus.

Baranauskų pusbrolis buvo kunigas Juozapas Kazlas (1887 – 1965) irgi gimęs Jauruose. Mokėsi jis Sankt Peterburge. Kai čia baigė dvasinę akademiją, paskyrė

dirbti į Latviją. Klebonavo Daugpilio parapijoje. Kai bolševikinėje Rusijoje vyko aršus ateizmas, kun. J. Kazlas grįžo į miestą prie Nevos, pasivadinusį Leningradu, ir ėmė klebonauti vienintelėje likusioje katalikų bažnyčioje. Svetimoje šalyje jis dirbo iki mirties. Bet prieš mirtį paprašė, kad jo kūną atvežtų ir palaidotų Alantos kapinėse. Prašymas įvykdytas. Kun. J. Kazlo kapas, kurį stropiai prižiūri šio krašto žmonės, yra Alantos kapinėse, šalia šv. Jokūbo bažnyčios.

Jauruose gyveno broliu Jono ir Antano Kazlų, Juozo Kazlo, Vaclovo Ylos, Albino Kazlo, Povilo Kazlo, Zosės Ylaitės, Stasio Kazlo, Baranauskų, Grigaravičių, Grigų, Novruckų ir kitos šeimos. Dabar, kaip informavo Alantos seniūnijos seniūnas Jonas Kemėšius, Jaurų kaimas ištuštėjęs. Dauguma sodybų tuščios. Atvažiuoja vasarą iš miestų į buvusius tėvų ir senelių namus vaikai, anūikai, o žiemą užrakina ir palieka. Kiti iš Jaurų persikėlė gyventi į kitus kaimus. Jonas ir Juozas Kazlai įsikūrė Anykščių rajone. Ona Kazlienė, nebegalėdama viena gyventi Jauruose, persikėlė į Alantos miestelį, o dabar glaudžiasi senelių namuose. Jauruose nuolat dar gyvena Gražiai, Bilinskienė. Vienintelis ūkininkas, rimtai besiverčiantis žemdirbyste – Jonas Skripka.

Algirdas MEILUS

Nuotr. Vytauto Grigaravičiaus ir autoriaus.